

6. Гом'єн Д. Короткий путівник по європейській конвенції з прав людини / пер. з англ. Т. Іваненко, О. Павличенко ; Укр. *Правнича Фундація*. Львів : Кальварія, 2000. 172 с.

7. Постанова Верховного Суду від 25.07.2019 по справі № 826/13000/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83331117>

8. Постанова Верховного Суду по справі № 724/86/20 (провадження № 51-1353 кмо 21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100214751>

9. Постанова Верховного Суду по справі № 640/5023/19 від 24.05.2021 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97286253>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-409-2-5>

ELECTIONS IN UKRAINE: A POST-WAR CHALLENGE

ВИБОРИ В УКРАЇНІ: ПОВОЄННИЙ ВИКЛИК

Vlasiuk Ye. M.

*Postgraduate Student at the Department
of Constitutional Law
Educational and Scientific Institute
of Law
of Taras Shevchenko National
University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Власюк Є. М.

*аспірант кафедри конституційного
права
Навчально-науковий інститут права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Станом на сьогодні питання повоєнних виборів лунає все частіше в засобах масової інформації, постає предметом для обговорення на конференціях, засіданнях Європарламенту та профільних комітетів. Адже чергові парламентські вибори мали б відбутись восени минулого року, а президентські вже весною цього, проте через війну та введення режиму воєнного стану ці процеси призупинені на невизначений час. Такі умови та аналіз виборчого законодавства України дають нам певне переконання у тому, що, незважаючи на дискусії представників влади та держав-партнерів щодо необхідності проведення чергових виборів, вони відбуватимуться все ж у повоєнний час. Конституція України дійсно не має прямої заборони щодо проведення виборів під час воєнного стану, проте стаття 83 Конституції України містить таку норму: «У разі закінчення строку повноважень Верховної Ради

Україні під час дії воєнного чи надзвичайного стану її повноваження продовжуються до дня першого засідання першої сесії Верховної Ради України, обраної після скасування воєнного чи надзвичайного стану» [1]. З огляду на таку норму Конституції України, навіть при внесенні змін до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», яким прямо забороняється проведення виборів в таких умовах, –це буде порушенням Конституції [2]. У свою чергу, проведення наступних виборів стане значним викликом як для держави, так і для громадян після припинення або ж скасування воєнного стану. Саме тому, вже зараз йде активне обговорення та розробка потенційно необхідних змін до виборчого законодавства України для вирішення ключових питань організації та проведення повоєнних виборів.

Найважливішим питанням повоєнних виборів постає безпека. Експерти розглядають можливість певного виборчого симбіозу на територіях України, при якому на частині територій проходять вибори, а на територіях, які перебувають під окупацією чи у критичній близькості до зони ведення бойових дій формуються військово-цивільні адміністрації. Відтак, виникає необхідність законодавчого визначення таких територій Центральною виборчою комісією за погодженням Ради національної безпеки та оборони України. При цьому важливо враховувати численні фактори щодо таких територій, до прикладу: близькість до зони ведення бойових дій, умови гарантування безпеки під час проведення виборів, наявність інфраструктури міста та можливості відновлення органів влади в ньому, так як ми маємо адміністративні одиниці, котрі повністю зруйновані, які покинуті місцевими жителями добровільно чи примусово через окупаційну владу країни-агресора. Окремої уваги потребують і території, які тривалий час перебували під окупацією. Вони потребують відновлення та власного усвідомлення права «безпечного» волевиявлення. З вищенаведеного ми розуміємо, що проведення виборів одразу після припинення чи скасування воєнного стану неможливе. Для підготовки виборчого процесу та відновлення виборчої інфраструктури потрібен достатній простір часу. Саме тому, актуальним, на мою думку, є введення тимчасового мораторію на проведення виборів після припинення чи скасування воєнного стану в Україні для належної організації виборчого процесу та окремо на територіях, які перебували під окупацією країни-агресора.

За статистичними даними Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй станом на грудень 2023 рік за межами

України перебуває близько 6,5 мільйонів громадян [4]. З чого ми можемо зробити висновок, що цей показник колосально перевищує кількість громадян України, які голосували на попередніх виборах за межами країни [3]. Цей факт дає розуміння неможливості забезпечити голосування нашим громадянам, які перебувають за межами країни та можуть здійснювати власне волевиявлення під час виборів лише на території посольства чи консульських установ наявними ресурсами на сьогодні. Для організації голосування такої кількості громадян України необхідно змінювати підхід до процедури, масштабувати приміщення для проведення виборів та штат залучених працівників, усі ці питання потребують значного додаткового фінансування.

Альтернативним вирішенням цієї проблеми у парламенті пропонується впровадження електронного голосування на платформі «Дія». Застосування такого механізму частково вирішило б наведені проблеми щодо дільниць та процедури голосування, проте такий спосіб голосування несе значні ризики забезпечення інформаційної безпеки та збереження принципу таємності під час голосування, адже за використання будь-якої платформи особа буде змушена пройти верифікацію для підтвердження особи. У свою чергу, електронне голосування не користується значною довірою в суспільстві, оскільки відсутня впевненість у захисті персональних даних та неможливості здійснювати маніпуляції з голосами під час електронного голосування. Міжнародні погляди щодо цього питання теж розходяться, одні країни виступають проти, інші намагаються впроваджувати електронне голосування. Наприклад, Нідерланди, Німеччина, Швейцарія та Велика Британія виступили проти впровадження електронного голосування на державному рівні базуючись на досвіді Бахрейну та Бразилії, де опозиційні партії після електронного голосування практично не визнають результатів виборів. Щодо позитивного досвіду, станом на сьогодні, ми можемо відмітити лише Естонію. Але варто зауважити, що шлях становлення електронного голосування був досить тривалим та супроводжувався численними змінами законодавства як щодо технологічних аспектів, так і регулювання діяльності партій. Потрібно усвідомлювати, що при «брудній» передвиборній агітації партії, довіра до електронного голосування буде зведена на нівець та не матиме підтримку у суспільстві. Тому, з досвіду Естонії, можемо виокремити необхідність тривалих

державно-політичних та суспільних змін перед впровадженням електронного голосування на державному рівні під час виборів.

Важливим та складним для вирішення є і питання внутрішньо переміщених осіб, що породжує необхідність актуалізації Реєстру виборців. Оновлення реєстру в таких масштабах можна умовно прирівнювати до перепису населення, це потребуватиме значного часового проміжку та відповідного матеріального забезпечення. Значна кількість внутрішньо переміщених осіб не планує або не має можливості повернутись до попереднього місця проживання через руйнацію, а це свідчить про те, що частина територій втратила виборців, що за певних умов може призвести до відсутності представника в органах влади через неможливість проведення виборів та відновлення органів влади. З огляду на це, доцільно повернутись до вищезгаданої тези про необхідність так званого мораторію на вибори для відповідних територій. Важливо розуміти, що частина внутрішньо переміщених осіб є незареєстрованою та проживають у різних містах, особливо чоловіки уникають реєстрації через небажання оновлювати персональні дані та ставати на облік до місцевих територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, а без належного процедурного забезпечення та актуалізації реєстру виборців ми або втрачаємо значну кількість виборців, або ризикуємо виникненням виборчого туризму, що негативно вплине на голосування та обрання легітимних органів влади. Значним викликом стануть саме місцеві вибори, адже нині відсутнє розуміння щодо голосування внутрішньо переміщених осіб – здійснюватимуть вони голосування за місцем реєстрації чи все ж фактичного місця проживання відповідно до отриманого статусу. У першому випадку постає питання, чи здійснюватимуться вибори на території, де особа зареєстрована, і якщо ні, то чи матиме особа можливість голосування за місцем фактичного проживання, а у другому випадку відсутнє чітке розуміння, за яким критерієм надавати внутрішньо переміщеним особам можливість голосувати за місцем фактичного проживання: факт отримання статусу внутрішньо переміщеної особи; працевлаштування та сплата податків; період проживання чи офіційного працевлаштування. Ці питання потребують подальшого дослідження та законодавчого врегулювання.

Як підсумок, варто зазначити, що війна матиме значні наслідки для виборчого процесу, котрі ми вже зараз можемо частково спостерігати. Вони потребуватимуть як законодавчих змін, так і логістично-організаційних, тому важливо розпочати вже зараз підготовку до вирішення наявних проблем та передбачення майбутніх.

Література:

1. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 31.01.2024).
2. Про правовий режим воєнного стану. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 31.01.2024).
3. У МЗС назвали загальну кількість українських виборців за кордоном. Новини України – останні новини України сьогодні – УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/elections/10495065-u-mzs-nazvali-zagalnu-kilkist-ukrajinskih-viborciv-za-kordonom.html> (дата звернення: 31.01.2024).
4. Refugees from Ukraine recorded across Europe. UNHCR. 07 Feb 2023. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 31.01.2024).